

گشتن با مرکب شیطان در شهر!

تصویری از محله نوغان و یک تعمیرگاه دوچرخه که در عکس مشخص است/ دهه ۵۰ قرن ۱۴ خورشیدی

فریبا فرخدا| در تقویم ماه‌های میلادی، نیمه خرداد را روز جهانی دوچرخه نام‌گذاری کرده‌اند؛ وسیله‌ای که در دوره قاجار توسط کارکنان سفارت انگلیس به ایران آمد. البته پایتخت‌نشین‌ها این وسیله از فرنگ آمده را یک روز معمولی که داشتند میدان مشق را پی‌رتق وفتق امور یومیه‌گزمی‌کردند. دیدند؛ وقتی دو پسرپیچه موبور (فرزندان سفیر انگلیس) بر آن تکیه زده بودند. احتمالاً اول چشم‌هایشان گشاد شده و بعد زبانشان بند آمده بود. آخر سر هم ترسیده و فرار را بر قرار ترجیح داده بودند. شاید همین موضوع هم سبب شد که مردم بعدها و برای سال‌ها دو چرخه را «مرکب شیطان» لقب دهند وازآن فراری باشند. البته در برخی مکتوبات، زمان وروددوچرخه‌به‌ایران را دوره ناصرالدین‌شاه قاجار دانسته‌اند؛ گویا در آن زمان یک روسی

به اسم «میمونیان» به مردم وعده می‌دهد که قرار است فلان روز با اسب آهنی‌اش در میدان مشق،گردش کند. او برای این کار حتی بلیت‌هایی به بهای دوقران می‌فروشد و در بین مردم کوچه و بازار پخش می‌کند. نتیجه‌اش پیدااست؛ روز وعده‌داده شده، کرورکرور تماشاچی متحیر به میدان مشق ریختند تا این موجود غریب را از نزدیک ببینند. مرکب تازه، به‌مرور زمان، نام‌های تازه‌ای مثل بی‌سیکلت، بای‌سیکلت و دوچرخه‌پایی هم پیدا کرد اما در نهایت مردم دوچرخه صدایش کردند و ترسشان از این اسب آهنی ریخت. نخستین دو چرخه‌هایی هم که در تهران مورداستفاده قرارگرفتند، برندهای «هرکولس»، «رالی»، «بی.اس.آ» و «بیرمنگام» بودند که همگی محصول انگلستان بودند. قیمت بهترین، بادوام‌ترین و خوش‌رکاب‌ترین نوع

دوچرخه در آن دوران هم بین ۱۰ تا ۱۵ تومان بود. با رایج شدن دوچرخه در دارالخلافت، دکان‌هایی برای فروش و تعمیر دوچرخه باز شد. جعفر شهری، مورخ و نویسنده کتاب «تهران قدیم»، اولین دوچرخه‌سازی تهران را دوچرخه‌سازی حسین آقاشیخ در خیابان ناصریه (ناصرخسرو) می‌داند. بعد از آن دکانی نیز توسط شخصی ارمنی تبار به نام «ادیک» در خیابان منوچهری دایر می‌شود و به‌تدریج مغازه‌های دیگری در تهران برای گرایه و تعمیر دوچرخه عمومیت پیدا می‌کنند تا به دودده نرسیده، دوچرخه‌سازی یا دوچرخه‌فروشی

پسران سفیر انگلستان در میدان مشق

جزو چشمگیرترین مشاغل در تهران قدیم محسوب شود اما چرخ‌های مرکب شیطان کی خیابان‌های مشهد را زیرپا می‌اندازد؟ می‌گویند همان دوره قاجار بوده است.

المپیا یا المپیک، برناپور فنیکس و هرکولس رواج پیدا کردند. با وجود این رونق دوچرخه‌فروشی در مشهد با برادران تبرک رقم می‌خورد و پس از وارد کردن دوچرخه‌های هرکولس توسط آنان است که اوج می‌گیرد.

کراس نخستین کارخانه دوچرخه‌سازی شرکت درخشان با مسئولیت محدود (واقع در خیابان پهلوی یکی دیگر از واردکنندگان و فروشنندگان دوچرخه هرکولس در سال ۱۳۲۰ خورشیدی بود. پس از هرکولس، دوچرخه‌ساخت چک به نام اشکودانیز در سال ۱۳۲۹ خورشیدی توسط تجارت‌خانه شائقی وارد بازار شهر شد. دوچرخه‌های روسی مشهور به ۱۱۲ از سال‌های ۱۳۲۷ خورشیدی در بازار مشهد رواج پیدا کردند و خرید و فروش آن‌ها در انحصار فروشگاه جنرال مشهد بود.

دوچرخه فیلیپس نیز در سال ۱۳۲۹ خورشیدی توسط تجارت‌خانه قندهاری فروخته می‌شد؛ اما جالب است بدانید گروه صنعتی کراس خاستگاه مشهدی دارد؛ این شرکت سال ۱۳۲۸ خورشیدی در شهر مشهد تأسیس شد و در سال ۱۳۲۵ هم همه دفترهایش را به تهران منتقل کرد.

حذف مالیات دوچرخه در دوره پهلوی اول یکی از دلایل مؤثر بر افزایش استفاده از دوچرخه در اوایل دوره پهلوی حذف مالیات آن در اردیبهشت ۱۳۰۹ خورشیدی بود. همچنین برگزاری مسابقات دوچرخه‌سواری دور مشهد و گرایه دادن دوچرخه باعث گسترش استفاده از آن شد. آن‌چنان که طی دودهه دوچرخه از یک وسیله تفریحی و تفننی به وسیله نقلیه و ابزار کار برخی مشاغل در مشهد تبدیل شد. از مشاغل آزاد مرتبط با دوچرخه اسناد و مدارکی باقی‌نمانده است ولی از ادارات و مشاغل دولتی که برای رفت‌وآمد و تردد در بیرون از اداره نیازمند وسایل نقلیه بودند، مکاتبات بیشتری باقی‌مانده است. دوچرخه باعث افزایش کارایی در برخی از مشاغل شد و سیاست ادارات در برخورد با این پدیده نوین مثبت بود.

به‌کارگیری دوچرخه در ساختار اداری مشهد از سال ۱۳۱۰ خورشیدی، ابتدا خیلی محدود شروع شد و برخورد با آن با احتیاط بود. ولی از سال ۱۳۱۶ خورشیدی دوچرخه در سطح گسترده‌تری وارد فعالیت اداری شد. نخستین دوچرخه‌های اداری را هم شرکت سه‌پایه برق مشهد برای استفاده کارمندانش سفارش داد که شامل سه دستگاه مارک المپیاد و هفت دستگاه مارک برناپور بود.

بعد از آن سفارش دوچرخه توسط شهرداری و آستان قدس رضوی به‌مرور سبب شد تعداد بیشتری از این وسیله برای تردد شخصی و اداری استفاده کنند و هرروز نیز بر تعدادشان افزوده شد.

روزی روزگاری مشهد

شهر

اشنبه
۱۸ خرداد ۱۴۰۴
۱۳ آذرماه ۱۴۰۴
شماره ۴۰۴
SHAHRAKNEWS.IR

۱۵

تاریخ و هویت

مشهدیات

دبستان آزرمی، نخستین مدرسه‌ای که تلویزیون دار شد

مرضیه ترابی| سال ۱۳۰۸ خورشیدی در یکی از کوچه‌های اطراف بازار سرشور و در منزل «حاجی حسینقلی مهاجر»، دبستانی دخترانه تأسیس کردند که بعدها، به یکی از مدارس موفق شهر مشهد تبدیل شد؛ «دبستان دخترانه ملی محمودیه» که با مدیریت خانم «طوبی محمودی» و ریاست خود او پا گرفت. این مدرسه، در سال ۱۳۰۹ خورشیدی به کوچه شوکت‌الدوله منتقل شد و در باغ شخصی مرحوم «شوکت‌الدوله» ادامه حیات داد و به‌تدریج توسعه پیدا کرد. خانم محمودی تلاش فراوانی برای افزایش تعداد دانش‌آموزان و کلاس‌ها داشت، اما خب، به‌تدریج از نظر مالی کم آورد و ناچار شد آن را به کوچه «حمام‌سالار» منتقل کند. این تغییر مکان، با تغییر نام همراه بود. خانم محمودی، شاید برای جذب بیشتر کمک‌های مالی، نام مدرسه را «شاهرضا» گذاشت. اما ظاهراً این اقدام هم مشکل خانم محمودی را حل نکرد و ناچار شد در سال ۱۳۱۲ خورشیدی، مدرسه را به اداره فرهنگ واگذار کند. حسن ذوقی، رئیس وقت اداره فرهنگ مشهد، هم از محمدرولی اسدی برای بقای دبستان دخترانه کمک گرفت و چون اسمش را «شاهرضا» گذاشته بودند، ابتدا به «شاهرضا شماره ۳» تغییر نام داد، اما روی تابلو، نام دیگری برایش در نظر گرفتند؛ «دبستان آزرمی». به این ترتیب، دبستان آزرمی با مدیریت جدید «شوکت‌خوش نویسان» در سپهر آموزش و پرورش مشهد ظاهر شد و تا سال ۱۳۴۳ خورشیدی، بانوان فرهنگ‌دوست و فرهیخته‌ای مانند «رخساره حکمتی»، «سکینه سپهری»، «فاطمه باشی‌زاده»، «فخرالملوک حکمی» و «منصوره مهدوی» مدیریت آن را برعهده داشتند. این مدرسه بعد از چندبار جابه‌جایی به یکی از خیابان‌های فرعی میدان ۵۱۰ی امروزی منتقل شد و در آنجا برایش ساختمان آبرومندی ساختند. در سال ۱۳۳۸ خورشیدی، کودکانستان آزرمی هم در مجاورت همین دبستان گشایش یافت.

برخی از دانش‌آموزان قدیم این دبستان برای نگارنده نقل کرده‌اند که دیوارهای مدرسه آزرمی کوتاه بود و برای حفاظت بیشتر، روی دیوارهای حیاط زرده‌های بلند نصب کرده بودند و به‌همین دلیل، داخل حیاط مدرسه از بیرون ساختمان پیدا بود. این مدرسه در زمره نخستین دبستان‌های مشهد قرار داشت که اوایل اعضای «انجمن خانه و مدرسه» که افراد ذی‌نفوذی در آن عضویت داشتند، کف حیاط دبستان را آسفالت کرده بودند.

دبستان دخترانه آزرمی، اواخر دهه ۱۳۲۰ خورشیدی دارای کتابخانه‌ای با ۱۶۵ جلد کتاب بود که بعدها بر حجم کتاب‌هایش افزوده شد. این مدرسه در زلزله سال ۱۳۳۸ خورشیدی آسیب مختصری دید، اما آن را به سرعت ترمیم کردند. دبستان آزرمی بعد از راه‌اندازی تلویزیون، بلافاصله صاحب این وسیله شد و در اواسط دهه ۱۳۴۰ خورشیدی، تلویزیون مارک «پلر» برای آن خریداری شد. این دبستان به دلیل کیفیت بالای آموزش شهرت داشت و برخی از استادان برجسته امروز، شاگردان خردسال دبیزور این مدرسه هستند؛ افرادی مانند دکتر ریحانه سریری، استاد برجسته بیوشیمی ایران و جهان که دوره ابتدایی خود را در این دبستان گذراند و بعدها به یکی از مفاخر علمی کشور تبدیل شد.

مطبوعه
شناسی

اوقیانوس

اوقیانوس نام نشریه‌ای بود که در ربیع‌الثانی سال ۱۳۲۶ قمری به همت میرزا عبدالرحیم الهی و حاجی سید فرج... منتشر شد و قرار بود یک جریده علمی، اخلاقی، ادبی، سیاسی و در بحث از همه مطالب مفیده نوعی آزاد باشد؛ اما این‌طور نشد

جالب است بدانید این نشریه پس از پیروزی انقلاب مشروطه، به‌طرف‌داری‌از شاه‌و در مخالفت با مشروطه منتشر شد.

ناگفته نماند نوبت انتشار این روزنامه هفتگی بود که هر هفته روزهای سه‌شنبه منتشر و در همان روز توزیع می‌شد. محل اداره این نشریه هم در تهران، چهارراه میدان مشق بود.

تقویم
تاریخ

پدر علوم کامپیوتر

برابر تقویم‌ها امروز، ۷۱ سال از درگذشت «الن متیسون ترینگ» می‌گذرد، او که به «پدر علوم کامپیوتر» معروف بود، در سال ۱۹۵۴ میلادی وقتی که فقط ۴۲ سال داشت، درگذشت. آلن یک ریاضی‌دان بود و با کمک قواعد لگاریتم و اطلاعات مصنوعی (آرتیفیشل اینتلیجنس) موفق به ساخت ماشینی (کامپیوتر) شد که می‌توانست فکر کند. به‌همین سبب کامپیوترهای اولیه به ترینگ مشین (به اسم او) معروف بودند.